

Luis Aranguren

Voluntariat, educació i ciutadania¹

Resum

Quan allò que està en joc és un nou model de civilització, la nostra aposta se centra a aprofundir i oferir vies de creació d'una nova ciutadania en el si d'una societat que va mutant a gran velocitat. Per a aquest repte d'enorme transcendència, trobem tres pilars que no podem oblidar: voluntariat, educació i ciutadania van de la mà. Els tres construeixen comunitat i relacions d'igualtat, els tres es troben en la justícia que privilegia la dignitat de la persona i la defensa dels drets humans. Els tres arrenquen d'allò concret per fer-nos universals i cosmopolites

Paraules clau

Barris, Ciutadania, Ciutat habitable, Crisi econòmica, Desenvolupament, Educació, Exclusió social, Integració, Multiculturalitat, Societat educadora, Voluntariat

Voluntariado, educación y ciudadanía

Quando lo que está en juego es un nuevo modelo de civilización, nuestra apuesta se centra en profundizar y ofrecer vías de creación de una nueva ciudadanía en el seno de una sociedad que va mutando a gran velocidad. Para este reto de enorme transcendencia, encontramos tres pilares que no podemos olvidar: voluntariado, educación y ciudadanía van de la mano. Los tres construyen comunidad y relaciones de igualdad, los tres se encuentran en la justicia que privilegia la dignidad de la persona y la defensa de los derechos humanos. Los tres arrancan de lo concreto para hacer-nos universales y cosmopolitas.

Palabras clave

Barrios, Ciudadanía, Ciudad habitable, Crisis económica, Desarrollo, Educación, Exclusión social, Integración, Multiculturalidad, Sociedad educadora, Voluntariado

Voluntary service, education and citizenship

When a new model of civilization is at stake, our commitment is to study the situation in depth and to propose alternatives for a new citizenship in a society that changes very fast. Three pillars must not be forgotten when dealing with this relevant challenge: voluntary services, education and citizenship. These three elements build up the community and equal opportunities, their justice favors the dignity of the person and the defense of human rights. The three of them starts in the concrete and make us universal and cosmopolitan.

Keywords

Neighborhoods, Citizenship, Habitable city, Economic crisis, Development, Education, Social exclusion, Integration, Multiculturality, Educational society, Voluntary service

Com citar aquest article:

Aranguren, L. (2012).
"Voluntariat, educació i ciutadania". *Educació social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 50, pp 103-113

▲ Introducció

Vivim a la cruïlla d'un canvi d'època de conseqüències imprevisibles que, simultàniament, constitueix un repte i una oportunitat per als qui creiem que un altre món és possible i necessari, i que de nosaltres també depèn donar forma a això nou que està naixent.

I quan allò que està en joc és un nou model de civilització, la nostra aposta se centra a aprofundir i oferir vies de creació d'una nova ciutadania en el si d'una societat que va mutant a gran velocitat. Per a aquest repte d'enorme transcendència, trobem tres pilars que no podem oblidar: voluntariat, educació i ciutadania van de la mà. Les tres construeixen comunitat i relacions d'igualtat, les tres es troben en la justícia que privilegia la dignitat de la persona i la defensa dels drets humans. Les tres arrenquen d'allò concret per fer-nos universals i cosmopolites.

En el context d'una nova societat que està sorgint hem de revisar moltes de les concepcions i pràctiques que van quedant obsoletes i esbossar les línies mestres d'un nou pacte entre educació, ciutadania i voluntariat, a partir de la pròpia realitat que estem vivint i sobre la qual caminem amb tantes persones i grups que també busquen un món més amable i just.

Anàlisi d'un context perillós

Estem en trànsit. Exposem un nou món i, no obstant això, el present ens enfonsa en una crisi d'enormes conseqüències i de difícil sortida. Hem d'afrontar el context actual en especial per identificar algunes de les instrumentalitzacions que no podem passar per alt.

Constatem un seriós reduccionisme en els conceptes i pràctiques fonamentals sobre els que estem reflexionant. D'una banda l'educació es va restringint més a una pràctica de tipus instrumental i funcional que apunta només a la inserció en el mercat laboral. Es tracta d'una "educació per a", amb la qual cosa s'accentua una visió individualista i instrumental de l'educació, oblidant la seva dimensió social. La recent proposta d'eliminació d'*Educació per a la ciutadania* camina en aquesta direcció. S'utilitza la ideologia del "no adoctrinament doctrinal" per adoctrinar ideològicament en l'encefalograma pla en matèria moral. L'educació no formal, lluny de ser una relíquia del passat, emergeix com insubstituïble en aquests nous temps perquè l'educació en la realització dels valors que humanitzen sigui una realitat.

- D'altra banda, la idea de ciutadania queda reduïda a l'àmbit de l'exercici de formes d'actuació i de participació social des de la clau de client-consumidor d'una sèrie de serveis als quals s'accedeix, oblidant la trama comunitària que l'acompanya i l'horitzó de sentit emancipador i trans-

formador que l'ha d'impulsar. Es tracta d'una ciutadania excessivament rudimentària i que es queda als voltants de la veritable ciutadania activa i participativa.

- La crisi econòmica aprofundeix en la dualització social. L'exclusió social no és un estat ni un moment, és un procés que ara galopa a gran velocitat deixant a la vora del camí a nombroses persones i famílies. En aquest procés probablement anem a assistir a un augment en el nombre de persones voluntàries, conscienciades de què tenen un paper per realitzar; aquest augment serà significatiu especialment a les organitzacions grans. Mentrestant, les organitzacions petites i mitjanes pateixen la retallada de la cobertura pública per a polítiques socials, que en les últimes dècades s'ha vertebrat d'una manera molt important a través de concerts i acords amb nombroses organitzacions de professionals contractats i voluntaris, que ara mateix es troben en franc perill d'extinció. L'exclusió social afecta la desaparició de nombroses petites associacions i organitzacions que han integrat a un voluntariat summament combatiu i conscienciat, organitzacions que per les seves característiques han afavorit la creació d'un formidable teixit social en l'espai local.
- Mentre que es va donant forma a aquest Estat de mínims al qual ens aboquem, segurament els defensors liberals de la societat civil com a valor absolut trobaran en el voluntariat un reclam d'enorme rellevància. El cant general al voluntariat s'obrirà pas en aquest intent de revertir les polítiques socials i deixar en mans de la responsabilitat de la ciutadania. El copet a l'esquena i l'elogi a l'altruisme solidari seran senyals d'identitat del màrqueting solidari que encoratjaran els poders públics. Així s'ha manifestat ja, per exemple a Madrid, quan la seva alcaldessa, Ana Botella, reclama responsabilitat a la societat civil per ocupar des del voluntariat el que altre temps foren llocs de treball. El voluntariat com a substitutiu d'ocupació torna a colpejar, creant una atmosfera injusta cap al voluntariat en aquells àmbits que no coneixen de prop aquesta realitat.
- Essent el mateix voluntariat (persones que decideixen comprometre's de manera estable en el si d'una organització), el voluntariat no és el mateix, en funció de l'univers econòmic-polític en què habiti. En l'univers neoliberal que només encerta a mirar amb respecte cap als mercats i cap a les borses de valors, que no són precisament els de la justícia per als empobrits o la solidaritat entre persones i pobles, el voluntariat és contemplat d'una manera interessada: com acció i aportació exclusivament individual, on desapareix -per perillosa- l'acció col·lectiva, una acció que neix i mor en la tasca, en allò que cal fer, on la reflexió personal i grupal i el sentit del que fem no sembla importar massa, una acció descontextualitzada, sense sentit de procés, on l'anàlisi de la realitat i l'horitzó de la mateixa acció no caben en el full de ruta d'aquest voluntariat.

El cant general al voluntariat s'obrirà pas en aquest intent de revertir les polítiques socials i deixar en mans de la responsabilitat de la ciutadania

- El paper de la família, especialment els pares i mares, igualment queda en dubte. Hi ha una deficient formació d'adults al nostre país i la transmissió dels valors de la ciutadania, als nens i nenes resulta clarament insuficient. Alhora, assistim a un creixent desconcert entre pares i mares i una certa deixadesa en la seva funció educativa, amb evidents repercussions en la personalitat dels infants i joves i, en particular, en la forma com es relacionen amb el seu entorn.
- Les joves generacions coneixen i saben més sobre el món que els espera però sovint reben senyals confusos i, en molts casos, dobles discursos i pràctiques contradictòries. Entre allò que diuen i allò que fan els adults hi ha enormes diferències que, de vegades, s'exclouen entre si. Hi ha un discurs formal i un altre real, la qual cosa genera desafecció creixent envers la construcció d'un ideal de ciutadania que no es veu en molts dels fets i actuacions dels adults.
- El fet migratori constitueix un dels termòmetres de la nostra capacitat de generació de ciutadania activa. Als nostres barris, pobles i ciutats tenen més ressò les expressions de la diversitat i el discurs de la multiculturalitat que el de la integració real i la interculturalitat. Certament, en les nostres actuals circumstàncies, la realitat de la immigració remou els fonaments de la nostra convivència quotidiana i, alhora, ens aporta llum per a la construcció de la nova ciutadania des d'una clau educativa.
- Així mateix, assistim a un declivi de participació en els assumptes públics, de manera que la musculatura moral ciutadana es veu fortament afeblida. El trànsit cap a una societat, el tram de la qual s'ha tornat cada cop més complex, amb major diversificació ètnica, amb gran alteració en la piràmide d'edats i amb una gran pluralitat en les formes de convivència familiar, comporta una fragmentació en dinàmica participativa de les persones que s'aboca més cap a la defensa d'allò propi que cap a la configuració de projectes de convivència col·lectius. Es fa urgent passar d'una participació per a la supervivència davant del diferent a una participació per a la convivència entre la diversitat.

El voluntariat com escola de ciutadania

En aquests moments el voluntariat es constitueix en una escola de ciutadania, en la qual cada persona voluntària aprèn l'exercici de ser ciutadana no tant perquè fa coses, dedica unes hores més o menys sinó perquè està exercint amb consciència i responsabilitat el seu dret a participar en la millora de la seva comunitat. Les hores de voluntariat per a cada persona concreta són un temps significatiu i d'aprenentatge vital. En l'acció concreta la persona voluntària aprèn actituds, valors i pautes d'actuació que surten de l'esfera de les seves hores de voluntariat per obrir-se a altres espais de participació ciutadana, per analitzar més críticament la realitat, per assaborir i degustar

aquesta mateixa realitat sense que venci el pessimisme, per tenir opinió en relació amb altres assumptes de la vida social, econòmica i política. Aquí s'estan gestant ciutadans. Aquí s'està gestant una nova societat. D'aquesta manera, el voluntariat intenta modestament organitzar tot una manera de convivència entre els seus semblants.

Societat educadora

Estem assistint a la finalització d'una forma d'entendre i de practicar la ciutadania i l'educació, en un sentit ampli. El camp de joc educatiu desborda el marc escolar, l'exercici de la ciutadania ens situa en un terreny on molts dels rostres amb què ens toquem ens parlen de diferències reals. Les institucions que marquen la nostra convivència quotidiana són escassament participatives, començant per la institució escolar.

S'imposa un nou marc de societat educadora que, reforçant els sentiments de pertinença a una comunitat concreta, es connecti en xarxes de relacions reals i virtuals. El nou camp de joc reclama el protagonisme dels seus participants. Per això cal reforçar el valor de la implicació social dels ciutadans des de l'aprenentatge d'estratègies per a la participació i estimular igualment la creació d'estructures que la possibiliten. Una nova pedagogia ha de fer-se càrrec d'aquest afany. Una pedagogia que ensenyi que l'aprenentatge mateix és un procés col·lectiu, i per això hem d'apostar pel que avui dia es denomina *comunitats d'aprenentatge*. També el voluntariat, en cada projecte en el qual s'insereix, forma una comunitat d'aprenentatge.

La ciutat habitable

Perquè, en efecte, la ciutat no és un lloc físic, és una construcció moral en la qual habiten els ciutadans i s'esforcen perquè sigui un lloc habitable. La persona, en la seva versió social es constitueix en ciutadana i en aquest trànsit intenta apropiarse de les possibilitats que condueixen a viure bé junts, i, per tant, el punt de mira no rau en el benestar personal sinó en la bona salut social de la col·lectivitat.

Doncs bé, el voluntariat és un agent contracultural davant l'actual estat de societat sense ciutadania activa. Abans que algú, que fa una tasca encomiable durant unes hores a la setmana amb un col·lectiu determinat (immigrants, infància, malalts, persones sense llar, etc.), la persona voluntària a través de l'organització amb la qual col·labora és un agent de sensibilització de què les coses poden ser d'una altra manera. El voluntari interioritza el dolor i la solitud de l'altre i el condueix a albirar un *junts* en què hi capiguem tots. Aquesta és la força social del voluntariat: la de ser capaç d'aglutinar voluntats per a construir un projecte col·lectiu des d'un *nosaltres* inclusiu, on la diversitat, tot i ser una dada de la realitat fomenti la creació d'espais comuns de trobada.

El voluntariat és un agent contracultural davant l'actual estat de societat sense ciutadania activa

Com a agent de sensibilització el voluntariat posa la primera pedra de construcció d'una ciutadania on persones i col·lectius diferents ens puguem mirar amb confiança als ulls. Des d'aquest punt de vista, la pregunta que ronda pels nostres carrers i places posant l'esguard a l'horitzó proper és: *podrem viure junts?* La ciutadania no genera problemes teòrics ni conceptuals; senzillament ens condueix a maneres d'estar en la realitat. És més aviat una urgència pràctica que ens pregunta sobre la possibilitat d'una convivència real en un mateix territori. I en aquest dilema pràctic el voluntariat va des de la seva modesta praxi, que en sap de trenar xarxes, provocar trobades, facilitar relacions i crear camps de joc on interactuïn gent i organitzacions diverses. Des d'aquest treball quotidià el voluntariat construeix ciutadania i realitza un projecte de societat inclusiu.

En altres paraules: avui la ciutadania es juga en la possibilitat de viure junts en un mateix espai, en una mateixa ciutat. La polis no és només la ciutat sinó la ciutat habitada i habitable, i en aquest sentit la ciutadania obre la porta a noves maneres de viure uns i altres, maneres de convivència pacífica.

Recrear els barris

L'espai comú on ens trobem els ciutadans és el barri. Les diferents formes d'exclusió social i la realitat de la diversitat migratòria s'han produït en molts casos un replegament de la ciutadania cap a la seva vida privada mostrant un cert encapsulament fruit del qual es mostren formes de coexistència correctes però escassament edificants amb vista a una concòrdia real.

El trànsit de la coexistència a la convivència és crucial especialment en l'àmbit educatiu, on s'han de posar les bases d'un projecte de convivència en què imperi el respecte, la cooperació i l'ajuda mútua. En aquestes circumstàncies, educació i ciutadania se citen en un espai de convivència privilegiat: el barri.

El barri és un referent que proporciona identitat i sentit de pertinença. És l'espai on vivim, on habitem. I en aquests moments el barri ja no és monocolor per obrir-se a una variada gamma de tonalitats, accents, costums, tradicions, visions i formes de vida. La temptació del replegament i de la coexistència treu el cap pels nostres carrers i places, per això urgeix reinventar noves formes de construir el nostre barri donant major contingut i sentit al subjecte que el configura: un subjecte mestís i plural. En aquesta direcció els nostres barris es van convertint en espais en què conviuen identitats diverses. Això va sent un fet i una dada de la realitat, la transició necessària és que passi a formar part d'un projecte participat per tota la comunitat veïnal. De nou la tasca educativa es fa ineludible. Reinventar el barri significa dotar del sentit d'hospitalitat que converteix l'estrany en veí, en amic. I aquest procés neix de l'educació de proximitat i sobre la proximitat, o el que és el mateix, sobre les realitats que es comparteixen com a problemes, dificultat o oportunitat. El nostre repte consisteix a recrear el barri com a espai d'educació cívica i marc d'actuació de la ciutadania organitzada.

Les diferents comunitats ètniques, religioses, locals, nacionals, lingüístiques, convergeixen en la comunitat veïnal i en les seves diferents estructures de participació (AMPAS, associacions de veïns, centres cívics, organitzacions cíviques, etc.) Aquesta pretensió de recuperar el protagonisme de la comunitat basada en el barri estaria reclamant un procés d'educació que tingués com a objectiu desenvolupar la ciutadania, és a dir, la capacitat d'aconseguir una convivència basada en la democràcia, en la igualtat i en objectius comuns per resoldre les qüestions que posen en joc la qualitat de vida de tota la comunitat veïnal. Aquí es mostra el rostre d'un *nosaltres* compartit i definit. Creiem que només es pot anomenar *ciutadana* una comunitat si els membres que la componen han estat subjectes i protagonistes de processos de participació i democràcia que han posat en joc autèntiques dinàmiques educatives. En aquesta línia constatem que es van donant passos on certes comunitats veïnals han demostrat la seva capacitat d'articular una ciutadania activa des de la recerca d'una qualitat de vida que incideix en les seves realitats més properes, donant resposta als grans problemes globals que s'aboquen al territori de la localitat: sanitat, educació, medi ambient, transports, etc.

La comunitat veïnal només pot ser operativa si aconsegueix articular formes d'organització que integri la participació ciutadana organitzada al costat dels partits polítics i les institucions públiques. En aquest entramat s'ha de donar el diagnòstic d'on s'està, què es necessita i quins passos cal donar. Això implica un procés educatiu per a tots els participants en aquesta tasca que sigui capaç de suscitar un sentit col·lectiu de projecte compartit.

D'habitants a ciutadans

El ciutadà és aquella persona que no només es preocupa del que li és propi sinó que s'obre també a allò comú, que participa en les vies existents a la comunitat local, des de la convicció que res d'humà no li és aliè.

Certament en aquestes últimes dècades hem avançat pel que fa a la consciència reivindicativa dels nostres drets però no tant en la seva dimensió col·lectiva i, especialment, en l'assumpció de deures democràtics que també comporta ser ciutadans. Les noves generacions s'han trobat amb una democràcia que és el resultat de quelcom donat i que difícilment es descobreix com una possibilitat de participació per al canvi. La condició d'habitants ha marcat una certa cultura de la queixa, pròpia de qui viu en la cultura de la satisfacció i hi resta ancorada. I aquest és un greu problema: saber-se instal·lat en una cultura pròpia del Nord ric, enclaustrada en els seus propis èxits i beneficis impedeix sentir la necessitat de canviar i d'obrir-se.

Passar d'habitants a ciutadans implica saber-se membres no només d'una comunitat territorial concreta, d'un barri, sinó, allò que és més profund encara, d'una comunitat moral on som reconeguts com a persones i som coparticipants d'un projecte mancomunat de convivència des de la construcció d'una cultura de la solidaritat ascendent, crítica amb les solidaritats cosmètiques i

Passar d'habitants a ciutadans implica saber-se membres d'una comunitat moral on som reconeguts com a persones i som coparticipants d'un projecte de convivència

oberta a la formació d'un subjecte de la solidaritat mestís i polifònic. I en temps de replegament cap a formes amenaçadores de conservar la seguretat del que és propi, la solidaritat s'ha tornat excepcional. Segueix sent de moda però allò normal ja no és ser solidari sinó assegurar-se i defensar-se davant l'altre diferent.

Voluntariat i creixement

Entreveig tres itineraris vitals per on s'ha de desenvolupar el voluntariat perquè creixi adequadament en funció de la seva constitució netament moral.

Créixer cap avall, fent arrels incorporades en itineraris educatius adaptats a la realitat. Aquesta apreciació és summament important. L'arrel és allò que dóna suport, allò que al final dóna compte d'una determinada consistència i maduresa. Al voluntariat li va malament els focs d'artifici, els afalacs que rep dels poders establerts o la solidaritat mediàtica que trafica amb el dolor dels altres.

L'acció voluntària neix d'una trucada que ve de fora d'un mateix. És la situació de l'altre, el rostre de l'altre, la realitat de l'altre qui clama, diu i ordena. Aquest és el brou de cultiu de tot un itinerari que cal transitar no a cop de tot o res, sinó amb cura i acompanyament. Un brou de cultiu que neix de l'experiència d'indignació ètica. Resulta insuportable trobar-se amb persones que segueixen morint de fred als nostres carrers, és indignant el rebuig que pateixen molts dels nostres xavals per raó de llengua, procedència o situació familiar.

La indignació té a veure amb una mena de despertar davant la doble temptació d'un somni pervers. En primer lloc, el somni d'habitar en el millor dels mons possibles i on ja només es pot conservar el que s'ha aconseguit. El segon, el somni de què res pot canviar i ens està vetada la paraula *possibilitat*. Indignar-se té a veure amb sobreposar-se a aquesta doble temptació per acariciar amb ràbia i tendresa, alhora, noves possibilitats de vida bona per als qui pitjor ho passen.

El món de la solidaritat necessita dosi d'indignació, no fos cas que s'acomodi en els engranatges dels *shows* mediàtics que adornen compromisos epidèmics i no arriben a calar en l'entranya de l'humà. El món dels voluntariats, igualment, hauria de comprendre que té raó de ser quan sent des de la indignació i assumeix el pes de la injustícia i del patiment humà sense heroïsmes ni victimismes. A la indignació moral, per tant, s'assenta un itinerari realment educatiu i transformador.

Créixer a l'ample, creant un moviment ciutadà en vinculació amb altres moviments, plataformes i xarxes. El voluntariat que habita en els contextos d'exclusió social i en l'educació no formal amb la certesa que el seu esforç

adquireix una dimensió de certa eficàcia quan veu el seu pas compassat al pas de molts altres, es diguin voluntariats, ong, plataformes cíviques o xarxes de barri. Som i formem part d'un fil conductor que ens posa en moviment i que ens sedueix per moure a altres.

En aquests moments construir moviment social constitueix una de les alternatives fonamentals per recuperar la dimensió política del voluntariat. En un context de crisi generalitzada de la democràcia i de les seves vies de participació i representació, el voluntariat i les organitzacions de solidaritat emergeixen com a inductores d'una nova fisonomia de la democràcia, arrelant a aquesta en el marc dels moviments que aposten per la pau, la defensa dels drets humans, el suport a les minories, la protecció als més febles. La democràcia que es construeix des de baix, fa referència a un *abaix* on no hi ha els votants, sinó aquells éssers humans que, encara que no votin, cobren dignitat i sentit, tenen nom, tenen rostre i aquest rostre es torna en iniciativa per a noves propostes que facin les nostres ciutats més habitables, més justes. En aquesta direcció el voluntariat adquireix un paper rellevant com a agent sensibilitzador més enllà de la pròpia organització: en el seu lloc de treball, entre els seus veïns, en l'educació dels seus fills, en el desenvolupament del seu oci, en la participació en altres espais socials, culturals, polítics o religiosos. La sensibilització és un xip que el voluntariat porta incorporat des del moment en què resta afectat per un món que no li agrada i es veu implicat en la seva transformació. La sensibilització promou moviment social quan no és un apèndix, un afegit, quan no es redueix a una campanya d'un dia i, per contra, es prolonga com a element dinamitzador de l'itinerari educatiu que porta endavant en el si de l'organització.

Créixer a dalt, per poder generar major transformació social en el si d'aquesta societat. Importa dir-ho alt i clar: el voluntariat social i educatiu treballa per un altre món possible i necessari. No és un eslògan, és una convicció que parteix de l'experiència de què la realitat és transformable, encara que sigui poquet, com insistentment ens recorda Galeano.

En un moment on la ideologia neoliberal s'ha erigit en l'única via de sortida de la crisi que vivim, cal aixecar el cap i buscar alternatives que neixen de l'entranya de la solidaritat i de la creença que anem més bé junts que no pas cadascú pel seu costat. I en aquest sentit, certament el voluntariat ha de ser-hi, però l'Estat i els poders públics tenen una responsabilitat en això. I haurèm de col·laborar tots en la certesa que avui dia la política és l'organització de les interdependències, però aquesta dada no significa desresponsabilització dels poders públics, sinó tot el contrari.

Créixer a dalt és creure que un altre futur és possible si ens hi posem. Som creadors d'allò en què creiem. Si ens sumem a la creença cada cop més estesa que no queda res per fer, que tot és molt difícil, que el fatalisme ens espera a la tornada de cada cantonada, efectivament ens convertirem en estàtues immobilitzades per la por i per les notícies que cada dia ens sacsegen sobre la magnitud de la crisi.

Construir moviment social constitueix una de les alternatives fonamentals per recuperar la dimensió política del voluntariat

Propostes

Voluntariat, ciutadania i educació necessiten articular formes pedagògiques significatives, actuals i innovadores que facin possible una convivència progressivament més harmoniosa i pacífica. I la pedagogia fa relació a les pràctiques, experiències, aprenentatges i ple diàleg amb la realitat. Aquesta pedagogia ens ha de conduir a una plena inserció en la vida democràtica a tots els sectors als quals anem donant forma a aquesta nova societat que anem ajudant a néixer. Entenem que la democràcia va més enllà del respecte a unes regles de joc; comporta comprendre-la i inserir-s'hi com una possibilitat de transformació. Des d'aquí entenc que cal aprofundir en les següents propostes.

- *Desenvolupament i difusió de bones pràctiques.* Es tracta de posar en comú aquelles pràctiques significatives que verifiquen els valors que humanitzen el nostre món tant en els àmbits formals com en els no formals. Són pràctiques que es domicilien en l'àmbit d'allò que és petit, d'allò local, de la quotidianitat, que sovint no tenen ni nom però que tenim el deure de nomenar-lo, rescatar de l'anonimat i oferir-lo a altres com a possibilitat d'aprenentatge significatiu.
- *Experiències que obren l'escola al barri* i desenvolupen un procés educatiu que va més enllà de l'ensenyament formal. En aquest sentit creiem que són molt recomanables experiències com les d'*Aprenentatge i Servei*, que han posat en moviment l'escola dirigint la seva mirada a l'entorn social que l'envolta i en la qual s'ubica. Es tracta, per tant, d'una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte ben articulat en el qual els participants es formen en implicar-se en necessitats reals de l'entorn amb la finalitat de millorar-lo. D'aquesta manera l'aula es converteix en un veritable *laboratori* de participació i exercici d'habilitats democràtiques.
- Experiències de *desenvolupament comunitari* que incideixen en processos educatius de les persones que viuen en un determinat territori. De l'anàlisi de la realitat local i global aquestes pràctiques apunten a propostes creatives que no només s'enfronten i incideixen en la solució de problemes concrets sinó que reforcen el teixit social, alimenten la solidaritat primària i estructuren una trama organitzativa veritablement comunitària.
- Experiències que giren sobre l'*educació en el lleure* d'infants i adolescents i en el qual les diferents iniciatives de diverses organitzacions al llarg de la nostra recent història han constituït un referent durant molts anys. La cooperació, el treball en equip, l'ajuda mútua, la companyonia i la visió comunitària comença per experiències d'aquest tipus que a hores d'ara constitueixen l'antídoto contra l'aïllament i l'agressivitat de no pocs adolescents.

- Experiències que ens obren al món de les *Noves Tecnologies de la Comunicació* en la qual es donen cita noves formes de formació *on line*, de comunicació entre organitzacions, de participació en debats, fòrums. Sens dubte noves formes d'exercici de ciutadania procedeixen en aquests temps de l'espai de la globalització tecnològica al servei dels processos educatius que incideixen en la participació, la formació d'una consciència crítica i la certesa que és una eina al servei de la humanització.

Luis Aranguren Gonzalo
Assessor de la Plataforma de Voluntariat d'Espanya
luis.aranguren@ppc-editorial.com

1 Aquest treball s'inspira en el llibre ARANGUREN GONZALO, L.A., *Humanización y voluntariado*, PPC, Madrid, 2011.
